

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**
**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 43-44

Київ – 2023

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

43-44'2023

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарев

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

43-44'2023

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2023.43-44

Засновники:

- Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Адміністратор сайту:

С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (044) 520-12-05;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 28.06.2023 р.)

Підп. до друку 29.06.2023

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. автор. арк.: 28,5

Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

ЕНЕРГЕТИЧНЕ ПИТАННЯ НА ПОЧАТКОВІЙ СТАДІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ (1951 - 1971 РР.)

Мальований Олександр Олексійович

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: o.o.malovanyi@npu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0005-1421-7731>

Осмоловський Сергій Олександрович

кандидат економічних наук,
професор кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: s.o.osmolovskyu@npu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0001-1278-571X>

***Анотація.** На основі аналізу внутрішніх документів європейських спільнот та праць істориків у статті висвітлюється значення та вплив енергетичної політики на розвиток Європейського Співтовариства (нині Європейський Союз) протягом періоду з 1951 р. по 1971 р. Стаття досліджує роль енергетичних питань у процесі формування спільного ринку та глибокої інтеграції між країнами-учасницями. Досліджується значення Паризької угоди про створення Європейського Співтовариства з вугільної та сталевих галузей, що лежала в основі економічної інтеграції. Стаття також розглядає укладення Римських договорів 1957 р., які передбачали створення спільного ринку з вільним рухом товарів, послуг, капіталу та праці, в тому числі і енергії як товару. Стаття аналізує створення Європейської спільної атомної енергетичної спільноти у 1957 р., яка спрямовувала зусилля на спільне використання ядерної енергії для мирних цілей та розвитку ядерної промисловості.*

***Ключові слова:** євроінтеграційний процес, енергетична політика, ЄОВС, ЄЕС, ЄВРАТОМ, ядерна енергія, галузева співпраця.*

Постановка проблеми. Європейський Союз на початку ХХІ ст. являє собою приклад найбільш успішного і структурно розвинутого регіонального об'єднання світу. При цьому символічним є те, що одним із перших кроків на шляху його практичного оформлення стала інтеграція у вугільній галузі, котра на початок 1950-х рр. все ще утримувала важливі позиції в енергетичному секторі країн світу. Таким чином, фактично від зародження процесів регіональної інтеграції у міжнародних відносинах енергетичний чинник виявив свою значимість та інтеграційний потенціал. Проте сам по собі цей факт не здатен розкрити природу впливу енергетичного чинника в процесі регіональної інтеграції та, що більш важливо, не здатен визначити того виміру міждержавних відносин, в якому енергетична сфера проявляє себе найбільш ефективно.

Проблема енергетичного питання полягала в необхідності забезпечення стабільного та ефективного постачання енергії для розвитку промисловості та підтримки життєвого рівня населення в регіоні. У зв'язку з цим, наукові та практичні завдання полягають у розробці аналізу досвіду стратегій спільного енергетичного ринку, розвитку інфраструктури для транспортування енергоресурсів, створенні спільних нормативно-правових актів та механізмів співробітництва у галузі енергетики.

Крім того, важливими науковими завданнями є дослідження раціонального використання енергоресурсів, розвиток альтернативних джерел енергії та впровадження енергоефективних технологій. Ці завдання спрямовувалися на забезпечення енергетичної безпеки, зниження залежності від імпорту енергії та зменшення негативного впливу на довкілля.

Таким чином, енергетичне питання на початковій стадії європейського інтеграційного процесу (1951 – 1971 рр.) є важливим фактором, що вимагає наукового дослідження.

Мета – дослідити значення та вплив енергетичної політики на розвиток Європейського Співтовариства на початковій стадії інтеграційного процесу (1951 – 1971 рр.).

Історіографічний огляд. До кола наукових досліджень за темою енергетичного питання на початковій стадії європейського інтеграційного процесу (1951 – 1971 рр.) належать праці таких авторів:

- «Європейська енергетична політика: екологічний підхід» – ця книга, авторство якої належить Ф. Мораті І. Солоріо, присвячена характеристиці енергетичної політики Європейського Союзу, зокрема у сфері питань енергоефективності та використання альтернативних джерел енергії, важливим науковим та практичним викликам в цій галузі [Morata, 2012];

- «Політика ядерної енергетики в Європейському Союзі: формування дискурсу (актори, позиції та динаміка)». У цій книзі П. Барнс, аналізується політичний контекст розвитку ядерної енергетики в Європейській Спільноті. Автор досліджує вплив політичних чинників на прийняття рішень щодо ядерної енергії та її роль у процесі європейської інтеграції [Barnes, 2018].

Названі автори, серед багатьох інших, зробили значний внесок у вивчення енергетичного питання та його зв'язку з процесами європейської інтеграції у зазначений період.

Виклад основного матеріалу. Серед головних стимулів до зародження євроструктур дослідники традиційно називають проблеми політичної безпеки країн Західної Європи в умовах ускладнення повоєнної міжнародної ситуації. Зокрема, необхідність убезпечити себе від намагань Радянського Союзу поставити під свій контроль європейський континент. Не останню роль як мотиву європейської інтеграції відводять потребі обмеження впливу і забезпечення конкуренції старому союзникові – Сполученим Штатам, які здобули беззаперечне домінування в західному світі після остаточної нівеляції впливу Старого Світу на міжнародній арені в результаті Другої світової війни [Тоді, 2001, с. 28].

Ідею реальності убезпечення Європи від майбутніх конфліктів на основі франко-німецького зближення було реанімовано після Другої світової війни. І хоча відродження загрози німецької агресії після поділу Німеччини виглядало

малоймовірним, саме ця ідея була покладена в основу консолідованого плану європейської інтеграції, відомого як «План Шумана» (1950 р.): «Об'єднання народів Європи вимагає усунення вікових протистоянь Франції і Німеччини» [The Schuman Declaration]. Один з провідних євроінтеграторів Жан Моне зазначає: «Європа повинна бути організована на федеративних засадах. Франко-німецький союз має важливе значення... накопичені перешкоди заважають негайній реалізації тісного зв'язку» [Monnet, 1976, с. 32]. Центральною ідеєю вирішення проблеми було переконання політичних діячів обох країн у тому, що підконтрольність наддержавному органу французьких та німецьких вугільних шахт і сталеплавильних заводів фізично унеможливить міждержавний конфлікт [Тоді, 2001, с. 21].

Проте в цей період ідея інтеграції проблемних галузей набула нового звучання - актуальності, що мала в основі конкретні економічні труднощі в Європі, пов'язані передусім з подоланням наслідків Другої світової війни. Європейська економіка була фактично зруйнована і потребувала негайної реконструкції і модернізації.

До того ж реабілітаційна допомога ООН (UN Relief and Rehabilitation Administration) в 1947 р. завершувалася, але відчутних результатів не показала [Філіпенко, 2008 с. 290]. Тому, враховуючи можливі політичні й економічні наслідки загострення економічної кризи в Європі, з боку уряду США було ініційовано програму допомоги, яка отримала назву «План Маршалла» (за іменем державного секретаря, її ініціатора). Суть програми полягала в тому, що замість позик окремим державам США висловили готовність надавати широкомасштабну допомогу країнам Західної Європи за умов розробки ними спільної програми відновлення. Вся допомога здійснювалася через створену в США Європейську відновлювальну програму (European Recovery Programme). Зі свого боку європейські країни заснували Організацію європейського економічного співробітництва (ОЄЕС)

Одним із перших кроків організації було вироблення принципів подолання вказаної вище енергетичної кризи шляхом залучення в рамках американської допомоги великих обсягів нафти і нафтопродуктів (до 20 % від розміру поточної на 1948 рік допомоги), що мала заміщувати дефіцитне вугілля [Yergin, 1990, с. 445]. План Маршалла створив можливості й активізував загальноєвропейський процес – перехід від економіки, що ґрунтувалася на вугіллі, до економіки, основою якої стала нафта. Дефіцит вугілля, що супроводжувався боротьбою робітників і страйками у вугільній промисловості, дав потужний імпульс цій зміні, проте станом на кінець 1940-х – початок 1950-х рр. ХХ ст. вугілля все ще задовольняло 75 % енергетичних потреб Західної Європи [Тоді, 2001 с. 39]. Вугілля широко використовувалося й у виробництві сталі, без якої жодна країна не могла формувати боєздатну армію.

Досвід співпраці в межах Плану Маршалла та ОЄЕС став додатковим важелем переконаності в тому, що економічні проблеми можуть бути вирішені лише шляхом створення наднаціонального органу, це й стало підґрунтям для створення першої євроструктури – Європейської Організації Вугілля та Сталі (ЄОВС). Паризький договір 1951 р., що був підписаний між Бельгією, Західною Німеччиною, Італією, Люксембургом, Нідерландами і Францією, і набрав чинності у 1952 р., утверджував за ЄОВС функції такого наднаціонального контролюючого й розподільчого органу [Treaty establishing the European Coal and Steel Community, 1951]. Вищі органи отримали повноваження у керівництві інвестиціями, у

регулюванні цінової сфери, встановленні виробничих квот і перерозподілі дефіцитних енергетичних товарів [Фишер, 1999, с. 298]. Основна регламентуюча функція ЄОВСу зосередилася на вугільній галузі; ціни ж на сталь були одразу «відпущені», що створило велику конкуренцію в цій галузі [Фишер, 1999, с. 299]. Можна констатувати, що ЄОВС, як регламентуюча міждержавна структура, у своїй поточній діяльності зосередилася на енергетичній галузі. На нашу думку, економічне та історичне значення вугілля в цьому об'єднанні засвідчує навіть послідовність слів у назві організації (European Coal and Steel Community) – паливна копалина стоїть тут на першому місці порівняно з металом.

У багатогранному процесі становлення європейських інтеграційних структур проблеми забезпечення енергоресурсами господарств європейських країн виступили в ролі каталізатора тенденції до об'єднання Європи, надавши ідеологам євроінтеграції можливість для реалізації перших кроків у цьому напрямку. Лише вирішення нагальних спільних економічних проблем на рівні міждержавної кооперації, підтвердженої досвідом економічної співпраці в рамках Плану Маршалла та ОЄЕС, усунуло суперечності політичного характеру. Енергетика виявила свій потужний потенціал бути одним із найбільш привабливих рівнів регіональної інтеграції, чия ефективність мала важливе значення для економік країн, що вступили у регіональне об'єднання.

Визначальною в процесі підписання першого інтеграційного договору, на наш погляд, стала ситуація в енергетичній галузі у двох провідних європейських країнах, а саме спільність енергетичних проблем Франції та Німеччини (ФРН).

Таким чином, інтеграція саме в енергетичній сфері могла вирішити нагальні питання доступу і перерозподілу енергоносіїв в Західній Європі, а також надавала низку переваг політичного й економічного характеру, що з'явилися внаслідок енергетичної кооперації:

- спільний вугільний ринок надавав можливість для маневру в економічній сфері в кризових ситуаціях;
- існування і функції ЄОВС знімали політичний дискомфорт щодо контролю тих чи інших країн над вугледобувними районами.

Саме ці переваги у конкретних галузях, що становлять, згідно з теорією регіоналізму, так званий «низький», або «функціональний» рівень інтеграції, і створили передумови до реалізації більш сміливого проекту створення Європейського Економічного Співтовариства, що мало на меті поширити досвід співпраці на інші галузі, проте у перспективі став черговою сходинкою у просуванні до Єдиної Європи.

Тут слід зауважити ще один важливий аспект початкового етапу європейської інтеграції, пов'язаний із ситуацією в енергетичній сфері, – той факт, що енергетична галузь Франції з метою відновлення зруйнованої під час Другої світової війни французької системи енергопостачання була повністю підпорядкована державному управлінню. В рамках розробки стратегії подальшого розвитку французької економіки урядом Шарля де Голля було прийнято пропозицію майбутнього міністра промисловості Марселя Поля про націоналізацію електроенергетики і всієї видобувної промисловості. У результаті було створене Управління електричною галуззю – державна компанія Electricite de France [The EDF, 2022] Схожа ситуація склалася й у західнонімецькій економіці. Найбільший вугледобувний картель Руру

Deutsche Steinkohle AG в 1949 р. опинився під державним контролем, але найпотужніша електрогенеруюча і розподільча компанія ФРН R.W.E. за рішенням окупаційної адміністрації ще в 1947 р. була роздібнена і залишилася в приватних руках [RWE, 2022] Інші країни – засновниці ЄОВСу, а саме країни Бенілюксу та Італія, мали енергетичну сферу під приватним контролем. Проте визначальну позицію і вплив все ж мав стан енергетичного комплексу Франції і Німеччини, які й були головними об'єктами інтеграційного процесу.

Отже, процес зародження євроінтеграційних структур засвідчив, що наявність державного контролю у відповідних галузях сприяє процесу регіональної інтеграції на функціональному рівні на початковому етапі. У питанні протиставлення двох макроекономічних тенденцій, що лежать в основі регіональної інтеграції: лібералізації (скасування митних обмежень в торгівлі та формування зони вільної конкуренції для країн регіону) та державного регулювання, перший етап об'єднання Європи засвідчив їх синтез. Проте, на наш погляд, саме досвід та можливості державного регулювання у стратегічно важливій енергетичній сфері країн, що увійшли до ЄОВС, а згодом до ЄЕС, забезпечили реалізацію цих інтеграційних проектів.

Важливе значення для закріплення економічної співпраці як пріоритетного напрямку європейської інтеграції мав провал безпекового напрямку європейського інтеграційного проекту сер. 1950-х рр., а саме спроби організувати Європейську оборонну спільноту в 1954 р. Практичним виявом такої позиції стало рішення на Мессінській конференції у 1955 р. країн – учасниць ЄОВС перенести досвід організації на інші галузі економіки, продовжити функціональне кооперування в окремих галузях до поглиблення співпраці у фінансово-економічній сфері загалом [Minutes, 1955]. Крім того, в заключному документі конференції було підкреслено значення кооперації саме в енергетичній сфері. Зокрема, відзначалась потреба у наявності великої кількості дешевої енергії як головної умови швидкого економічного розвитку країн – учасниць ЄОВСу. Одним із перспективних результатів конференції у Мессіні було приділення уваги атомній енергетиці: «Найближчим часом розвиток ядерної енергії в мирних цілях відкриває перспективи нової промислової революції далеко за межі досягнутого протягом останніх ста років» [Resolution, 1955]. Рішення Мессінської конференції створили плідне підґрунтя для консолідації західноєвропейських країн в умовах подолання економічних наслідків міжнародного конфлікту, що виник під час Суецької кризи в 1956 р. Удруге після війни перед Європою постала небезпека нової енергетичної кризи, оскільки закриття Суецького каналу перекривало близькосхідні нафтові постачання в європейські країни. Ситуацію ускладнив той факт, що з поч. 1950-х рр. у сукупному балансі споживання енергоносіїв у європейських економіках нафтопродукти починають поступово витіснити вугілля [Yergin, 1990, с. 572].

Саме в таких умовах європейська політика зосередилася на новітній галузі енергетики, співпраця в якій могла частково забезпечити нову динаміку економічного інтеграційного процесу і, водночас, стати вирішенням проблеми залежності Європи від нафти. Цією галуззю мала стати атомна енергетика.

Обговорення питання щодо угоди про спільні дії в ядерній енергетиці виявило подвійний характер функцій, які покладались на цю галузь центральними інтеграційними акторами. Якщо більшість країн-учасниць цікавив спільний проект в

ядерній енергетиці суто з економічної точки зору, то, як зазначають аналітики європейського центру публікацій: «Франція підтримує ідею створення Євратому, бо хоче створити ядерний щит за рахунок інших» [Differences, 2016, с. 2]. Фактично для Франції спільна політика в ядерній сфері була тотожною формуванню європейської системи безпеки. В економічному аспекті цього питання всі учасники ЄОВСу надавали атомній енергетиці великого значення, вважаючи, що «протягом двадцяти п'яти років майже напевно в Західній Європі буде вироблятися атомної енергії більше, ніж у даний час вона генерується звичайними гідро- і теплостанціями» [Europe's role, 1957, с. 1]. Актуальність цих міркувань була нівельована швидким врегулюванням наслідків Суецької кризи, що відновила доступність нафтопродуктів для європейського ринку. Проте все ж під час переговорного процесу було вирішено: поряд із магістральною угодою про створення Європейського економічного співтовариства укласти договір, який би сприяв створенню спільного майданчика європейської енергетичної політики в ядерній галузі [Minutes, 1955, с. 3].

Унаслідок підписання в 1957 р. Римського договору поряд із Європейським економічним співтовариством (формування якого не обійшлося без досвіду лібералізації цін і правил доступу до сталі в межах роботи ЄОВС) визначалося створення Європейської спільноти з атомної енергетики (European Atomic Energy Community) [Treaty establishing the European Atomic Energy Community, 1957], [Euratom: atomic energy for peaceful means' from Het Parool, 1957]. Нова організація мала б не лише стати основою для формування спільної позиції в атомній енергетиці, що з кожним роком завойовувала більш впевненіше місце в енергетичному балансі, а й визначати загальну енергетичну політику загалом: координувати ухвалення рішень, зниження цін на енергоносії і підвищення стабільності в енергетичній сфері.

Від моменту заснування Євратом зіткнувся з перспективою залишитися в кризовому стані, не почавши свою активну діяльність. Згадане швидке завершення Суецької кризи та успіх Загального ринку в розвитку інтеграційного процесу швидко відсунули Євратом на задній план європейської політики. Станом на 1966 р. французьке видання «La France catholique» констатує ряд провалів у діяльності Євратому, а саме: відсутність координації науково-дослідних програм держав-членів у галузі; розпорошення дрібних спільних науково-дослідних центрів по країнах-учасниках, на противагу створенню одного чи двох сильних центрів; слабкі темпи розробки і побудови нових атомних реакторів [The end of Euratom, 1966, с.1].

Проте за десять років свого існування Євратом досягнув успіхів, які під час проблемних дебатів щодо подальшої долі структури в 1969 р. стали захисними позиціями і, врешті-решт, продовжили його функціонування: створена експериментальна установка в Бельгії для ядерних вимірювань та калібрування, що виявилось надзвичайно ефективним та цінним для розвитку галузі в Європі; за погодженням з іншими міжнародними організаціями Євратом розробив європейську законодавчу базу безпеки в атомній галузі; будівництво та спільна експлуатація атомних електростанцій на франко-бельгійському кордоні та в Німеччині [The European nuclear crisis, 1969].

Висновки. Таким чином, за перше десятиліття свого існування Євратом не виконав поставлених при його створенні завдань, проте збереження цієї

евроструктури, з одного боку, закріпило функціональну стратегію розвитку євроінтеграційного процесу – тобто розвиток галузевого співробітництва, а з іншого, закріпило енергетику як один із важливих напрямів спільної європейської політики. Щоправда, безпековий характер, що надавався цьому проекту Францією, знову не здійснив стимулюючого впливу на інтеграційний процес, тим самим доводячи, що енергетична сфера у вимірі так званої високої політики служить скоріше роз'єднуючим, ніж об'єднуючим чинником регіональної інтеграції.

Низька ефективність Євратому та проблеми із виробленням спільної аграрної політики, що створили у Європі на середину 1960-х рр. відчуття кризи євроструктур, пов'язувались насамперед із незалежним статусом та слабкою координацією спільних дій трьох європейських організацій: ЄЕС, ЄОВС і Євратому. Водночас успішність заходів у реалізації спільної внутрішньої та зовнішньої митної політики ЄЕС підштовхнула європейців до структурного реформування, що мало на меті поглибити європейську кооперацію. Відповідно до Брюссельського договору – «Акту злиття» від 1965 р., що набрав чинності в 1967 р., було ухвалене рішення про злиття робочих органів ЄОВС, Євратому і ЄЕС. Цим документом структури спільнот об'єднувалися в єдину Комісію, Раду Міністрів і Європарламент. Так було утворено Європейські співтовариства, які в юридичному сенсі були незалежними, але їхня робота тепер координувалася зі спільних центрів [Treaty establishing a Single Council and a Single Commission, 1965]. Показовим є те, що, незважаючи на критику наслідків діяльності Євратому, ця організація залишилася в обіймі інтеграційних структур.

Проте результативність спільної енергетичної політики, її здатність до прогнозування та вирішення актуальних проблем у цей же період була випробувана кризою, що охопила ФРН у 1966 – 1967 рр. В основі цієї кризи лежали енергетичні проблеми. Гірнична галузь Рура зазнала значних збитків внаслідок переходу енергосектору і транспорту з вугілля на нафту. Через це німецькі товари втрачали конкурентоспроможність, а бюджет країни опинився в скрутному становищі [Фішер, 1999, с. 213]. Кризу держбюджету завдяки рішучим діям уряду ФРН вдалося локалізувати і виправити за короткий термін, що призвело до повернення і навіть до певного ринкового «перегріву» економіки в 1968 – 1969 рр., проте її корені вказували на суть новітніх небезпек, які принесла зміна енергетичного балансу країн ЄЕС з вугілля на нафту. Таким чином, можна констатувати, що з кінця 1960-х рр. спільна політика у вугільній галузі втрачає роль локомотиву євроінтеграційного процесу. Одним із виявів осягнення євроструктурами даної проблеми стало ухвалення директиви 68/414/ЄЕС від 20 грудня 1968 р., в якій визначався резервний мінімум нафти та (або) нафтопродуктів, котрий повинна мати кожна країна [Council Directive 68/414, 1968].

На початку 1970-х рр. енергетична тематика перетворюється на одне з головних питань порядку денного діяльності європейських інституцій і європейських країн. Поява тривожних тенденцій, які вказували на слабкість системи європейського енергетичного постачання, що загрожувало функціонуванню економіки, стала відображенням рецидивів арабо-ізраїльського протистояння на Близькому Сході. У 1971 р. на засіданні Ради Європи було опубліковано доповідь економічного комітету, що розглядав наслідки блокади Суецького каналу у результаті воєнних дій в 1967 р. для європейської енергетики, в якій було висвітлено

основні пункти проекту-рекомендації втілення спільної політики в енергетичній сфері в умовах кризи постачання [Rapport, 1971]. Країнам – учасникам європейських спільнот рекомендувалося діяти передусім по двох магістральних напрямках. По-перше, в доповіді наголошувалося на необхідності нормалізації політичних і економічних відносин європейських країн з країнами-експортерами. По-друге, комітет рекомендував особливо уважно поставитись до проблеми диверсифікації постачання енергоносіїв до Європи, а також актуалізувати розвиток альтернативних джерел електроенергії і загальної економії через підвищення податкових ставок на пальне включно. Хоча доповідь і мала рекомендаційний характер, все ж багато в чому передбачила майбутні головні напрями діяльності євроструктур в умовах енергетичної кризи 1973 р. Характер доповіді свідчить також про те, що диверсифікаційна політика євроінтеграційного проекту в сфері енергетики в 1950-х – 1960-х рр. не досягла поставленої мети. Зокрема, сподівання, які поклалися Ж. Моне в забезпеченні автономного джерела на атомну енергетику, не виправдалися. Станом на середину 1960-х рр. співпраця в Євратомі не вийшла за межі науково-дослідницької діяльності, навіть незважаючи на реалізацію проектів з побудови декількох енергогенеруючих станцій в Бельгії, Нідерландах, Німеччині, Італії і Франції [Specifications, 1967].

Тези доповіді Ради Європи 1971 р. були взяті до уваги на паризькому саміті ЄЕС у жовтні 1972 р. На цій зустрічі було ухвалено програму спільних дій з поглиблення інтеграційних процесів. Крім монетарних, соціальних і науково-технічних завдань одним із ключових напрямів кооперації було названо енергетику, а саме вироблення спільної енергетичної політики [Манжола, Копійка, 1998 с.16]. Окремої уваги заслуговує директива 73/238/ЄЕС від 23 липня 1973 р. про заходи щодо пом'якшення труднощів у поставках сирової нафти і нафтопродуктів [Council Directive 73/238, 1973]. Потрібно відзначити й сильну позицію атомної енергетики, якій у доповіді відводилося одне з головних місць у процесі енергетичного забезпечення Європи.

Список використаних джерел та літератури

- Манжола, В. А., Копійка, В. В., 1998. *Європейський Союз у міжнародних відносинах*, Київ. Тоді, Ф., 2001. *Нариси історії Європейського Союзу*, Київ: Видавництво «К.І.С.». Фишер, В., 1999. *Європа: економіка, общество и государство. 1914 – 1980*, М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС.
- Філіпенко, А. С., 2008. *Міжнародні економічні відносини: теорія*, Київ: Либідь.
- Barns, P., 2018. *The Politics of Nuclear Energy in the European Union: Framing the Discourse: Actors, Positions and Dynamics*, Published by: Verlag Barbara Budrich.
- Council Directive 68/414/EEC of 20 December 1968. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/roetzl>
- Council Directive 73/238/EEC of 24 July 1973. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/5z6fav>
- Differences in nuclear policy in Europe. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/e5waso>
- Euratom: atomic energy for peaceful means' from Het Parool (18 April 1957). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/gsfqy2>
- Minutes of the Messina Conference (1 to 3 June 1955). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/2j26ae>
- Monnet, J., 1976. *Mémoires*, Paris.
- Morata, F., Solorio, I., 2012. *The European Energy Policy: An Environmental Approach*, Publisher: Edward Elgar Publishing.
- Rapport du Conseil de l'Europe sur la crise pétrolière (1er juin 1971). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/cto54i>

Resolution adopted by the Foreign Ministers of the ECSC Member States (Messina, 1 to 3 June 1955). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/rvnebj>

RWE history from 1898 until today: over 120 years of successful history, 2022. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/a8nw2j>

Specifications of reactors in service, 1967. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/unaogs>

The EDF: history a global electricity company in the spotlight, 2022. [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/zikpjj>

The end of Euratom? from La France catholique (25 March 1966). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/ino8xh>

The European nuclear crisis' from L'Europe en formation (January 1969). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/qfxl6r>

Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities (8 April 1965). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/jl1pye>

Treaty establishing the European Atomic Energy Community (Rome, 25 March 1957). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/yaczph>

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951). [Електронний ресурс]: <https://rb.gy/xsrxiip>

Yergin, D., 1990. *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*, New York: Simon & Schuster.

References

- Barns, P., 2018. *The Politics of Nuclear Energy in the European Union: Framing the Discourse: Actors, Positions and Dynamics*, Published by: Verlag Barbara Budrich. [in English].
- Council Directive 68/414/EEC of 20 December 1968. Retrieved from: <https://rb.gy/roetzl> [in English].
- Council Directive 73/238/EEC of 24 July 1973. Retrieved from: <https://rb.gy/5z6fav> [in English].
- Differences in nuclear policy in Europe. Retrieved from: <https://rb.gy/e5waso> [in English].
- Euratom: atomic energy for peaceful means' from Het Parool (18 April 1957). Retrieved from: <https://rb.gy/gsfqy2> [in English].
- Filipenko, A. S., 2008. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: teoriia [International economic relations: theory]*, Kyiv: Lybid.
- Fisher, V., 1999. *Evropa: ekonomika, obshestvo i gosudarstvo. 1914 – 1980 [Europe: economy, society and state. 1914 – 1980]*, M.: Gumanit. izd. centr VLADOS.
- Manzhola, V. A., Kopiika, V. V., 1998. *Yevropeiskyi Soiuz u mizhnarodnykh vidnosynakh [The European Union in international relations]*, Kyiv.
- Minutes of the Messina Conference (1 to 3 June 1955). Retrieved from: <https://rb.gy/2j26ae> [in English].
- Monnet, J., 1976. *Mémoires*, Paris. [In French].
- Morata, F., Solorio, I., 2012. *The European Energy Policy: An Environmental Approach*, Publisher: Edward Elgar Publishing. [in English].
- Rapport du Conseil de l'Europe sur la crise pétrolière (1er juin 1971). Retrieved from: <https://rb.gy/cto54i> [in English].
- Resolution adopted by the Foreign Ministers of the ECSC Member States (Messina, 1 to 3 June 1955). Retrieved from: <https://rb.gy/rvnebj> [in English].
- RWE history from 1898 until today: over 120 years of successful history, 2022. Retrieved from: <https://rb.gy/a8nw2j> [in English].
- Specifications of reactors in service, 1967. Retrieved from: <https://rb.gy/unaogs> [in English].
- The EDF: history a global electricity company in the spotlight, 2022. Retrieved from: <https://rb.gy/zikpjj> [in English].
- The end of Euratom? from La France catholique (25 March 1966). Retrieved from: <https://rb.gy/ino8xh> [in English].
- The European nuclear crisis' from L'Europe en formation (January 1969). Retrieved from: <https://rb.gy/qfxl6r> [in English].
- Todi, F., 2001. *Narysy istorii Yevropeiskoho Soiuzu [Essays on the history of the European Union]*, Kyiv: Vydavnytstvo «K.I.S.».
- Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities (8 April 1965). Retrieved from: <https://rb.gy/jl1pye> [in English].

Treaty establishing the European Atomic Energy Community (Rome, 25 March 1957). Retrieved from: <https://rb.gy/yaczph> [in English].

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951). Retrieved from: <https://rb.gy/xsrqip> [in English].

Yergin, D., 1990. *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*, New York: Simon & Schuster. [in English].

ENERGY ISSUE AT THE EARLY STAGE OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS (1951 – 1971)

Oleksandr Malovanyi

Candidate of Historical Sciences,
Associate professor of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Serhii Osmolovskyi

Candidate of Economical Sciences,
Professor of the Department of World History and Archeology,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

***Abstract.** Based on the analysis of internal documents of the European Communities and the works of historians, the article sheds light on the significance and impact of energy policy on the development of the European Community (now the European Union) during the period from 1951 to 1971. The article explores the role of energy issues in the process of forming a common market and deep integration among member countries. It examines the importance of the Paris Agreement on the establishment of the European Coal and Steel Community, which served as the foundation for economic integration. The article also discusses the signing of the Rome Treaties in 1957, which envisioned the creation of a common market with the free movement of goods, services, capital, and labor, including energy as a commodity. Furthermore, the article analyzes the creation of the European Atomic Energy Community (EURATOM) in 1957, which aimed to promote the joint use of nuclear energy for peaceful purposes and the development of the nuclear industry.*

***Key words:** eurointegration process, energy policy, ECSC, EEC, nuclear energy, sectoral cooperation.*